Teismo praktikos rinkinys

GENERALINIO ADVOKATO
MICHAL BOBEK IŠVADA,
pateikta 2016 m. kovo 17 d.*

Byla C-187/15

Joachim Pöpperl
prieš
Šiaurės Reino-Vestfalijos žemę

(Verwaltungsgericht Düsseldorf (Diuseldorfo administracinis teismas, Vokietija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„SESV 45 straipsnis — Laisvas darbuotojų judėjimas — Valstybės tarnautojai, išvykstantys iš savo valstybės narės dirbti kitoje valstybėje narėje — Teisės aktai, kuriais numatoma galimybė netaikyti lengvatinių valstybės tarnybos sąlygų ir apdrausti bendruoju valstybiniu socialiniu draudimu senatvės pensijai gauti“

I – **Įžanga**

1. Kai valstybės tarnautojai nusprendžia palikti tarnybą Šiaurės Reino-Vestfalijos žemėje (atsakovė) iki senatvės pensijos, jie netenka teisės ir toliau būti draudžiami specialiuoju lengvatiniu socialiniu draudimu senatvės pensijai gauti. Jų pagal tą specialiąją sistemą įgyti draudimo laikotarpiai atgaline data perkeliami į bendrąją valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijai gauti sistemą. Tačiau dėl to gali gerokai sumažėti senatvės pensijos, kurią gaus valstybės tarnautojas, išmokos.

2. J. Pöpperl (pareiškėjas), buvęs atsakovės valstybės tarnautojas, išėjo iš valstybės tarnybos Šiaurės Reino-Vestfalijos žemėje, nes ketino įsidarbinti Austrijoje. Šią bylą nagrinėjančio nacionalinio teismo *Verwaltungsgericht Düsseldorf* (Diuseldorfo administracinis teismas) teikiamu prejudiciniu klausimu iš esmės teiraujamasi, ar privalomas perkėlimas į bendrąją valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijai gauti sistemą ir dėl to sumažėjusios pareiškėjo teisės į pensijų išmokas suderinama su SESV 45 straipsnyje įtvirtinta darbuotojų judėjimo laisve.

II – **Teisinis pagrindas**

A – *ES teisės aktai*

3. SESV 45 straipsnis išdėstytas taip:

„1. Sąjungoje užtikrinama darbuotojų judėjimo laisvė.

* Originalo kalba: anglų.

2. Tokia judėjimo laisvė reiškia, kad įdarbinimo, darbo užmokesčio ir kitų darbo ir užimtumo sąlygų atžvilgiu panaikinama bet kokia valstybių narių darbuotojų diskriminacija dėl pilietybės.

<…>

4. Šio straipsnio nuostatos netaikomos darbui valstybės tarnyboje.“

4. Reglamento (EB) Nr. 883/2004** 60 straipsnyje išdėstytos „[s]pecialios nuostatos valstybės tarnautojams“. 60 straipsnio 2 dalyje teigiama:

„2. <...> jeigu pagal kompetentingos valstybės narės teisės aktus teisės į išmokas įgijimas, panaikinimas, išlaikymas ar atgavimas pagal specialią sistemą valstybės tarnautojams priklauso nuo sąlygos, kad visi draudimo laikotarpiai būtų įgyti pagal vieną ar kelias specialias sistemas valstybės tarnautojams toje valstybėje narėje arba pagal tos valstybės narės teisės aktus būtų laikomi lygiaverčiais tokiems laikotarpiams, tos valstybės kompetentinga įstaiga įskaito tik tuos laikotarpius, kurie gali būti pripažinti pagal jos taikomus teisės aktus.

Jeigu taip susumuoti įgyti laikotarpiai nesuteikia atitinkamam asmeniui teisės šioms išmokoms gauti, šie laikotarpiai sumuojami skiriant išmokas pagal bendrąją sistemą arba, atitinkamai, jei tokios sistemos nėra, pagal fizinio arba protinio darbo darbuotojams taikomą sistemą.“

B – *Nacionalinė teisė*

5. Nacionalinės teisės aktai, susiję su pareiškėjo teise į pensijų išmokas – tai pirmiausia federalinio Socialinio kodekso 6-oji knyga (toliau – SGB VI)*** ir du Šiaurės Reino-Vestfalijos žemės teisės aktai, t. y. Šiaurės Reino-Vestfalijos žemės valstybės tarnautojų pensijos įstatymas (toliau – *LBeamtVG NRW*)**** ir Šiaurės Reino-Vestfalijos žemės valstybės tarnybos įstatymas (toliau – LBG NRW)*****.

6. Šiaurės Reino-Vestfalijos žemės valstybės tarnautojų senatvės pensijos reglamentuojamos *LBeamtVG NRW*. To įstatymo 4 straipsnyje, be kita ko, nustatyta, kad senatvės pensijos apskaičiuojamos remiantis pensijoms įskaitomu atlyginimu ir pensijų draudimo stažu. Be to, LBG NRW 28 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad „[p]alikęs tarnybą buvęs valstybės tarnautojas neturi teisės į darbdavio mokamas išmokas, nebent įstatymais būtų nustatyta kitaip“.

7. Federaliniu lygmeniu SGB VI 1 straipsnyje nustatyta bendroji valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijai gauti sistema. Nors pagal SGB VI 5 straipsnį valstybės tarnautojams bendroji valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijai gauti sistema netaikoma, 8 straipsnyje numatyta, jog ji taikoma, jeigu jie pasitraukia „iš tarnybos be teisės į pensiją ar tikimybės ją gauti darbovietėje arba neteko teisės į pensiją“. Bendroji valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijai gauti sistema galioja atgaline data ir apima laikotarpį, per kurį suinteresuotajam asmeniui nebuvo taikoma specialioji valstybės tarnautojų senatvės pensijų sistema.

** 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo (OL L 166, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 5 t., p. 72, ir klaidų ištaisymas OL L 188, 2013 7 9, p. 10).

*** *Sechstes Buch Sozialgesetzbuch* (SGB VI) – *Gesetzliche Rentenversicherung*.

**** *Beamtenversorgungsgesetz für das Land Nordrhein-Westfalen (Landesbeamtenversorgungsgesetz – LBeamtVG NRW).*

***** *Beamtengesetz für das Land Nordrhein-Westfalen* (*Landesbeamtengesetz* – LBG NRW).

8. Be to, Federalinių valstybės tarnautojų ir teisėjų pensijų įstatymo****** (toliau – *BeamtVG*) 107 straipsnio b punkte nustatytos bendrosios taisyklės, kaip paskirstyti išlaidas, susijusias su valstybės tarnybos išmokomis, kurias pagal įstatymą darbdaviai turi mokėti valstybės tarnautojui, keičiančiam darbo vietą ir persikeliančiam iš vienos žemės į kitą arba išvykstančiam iš žemės dirbti federalinėje valstybės įstaigoje arba atvirkščiai. Ta nuostata ir su ja susijusiais Vokietijos teisės aktais numatoma derinti tarnybos vietą Vokietijoje keičiančių valstybės tarnautojų pensijas.

9. *BeamtVG* 107 straipsnio b punktas buvo pakeistas priėmus Valstybinę sutartį dėl valstybės tarnybos išmokų paskirstymo tarp federalinės vyriausybės ir atitinkamos federalinės žemės (*Länder*) keičiant tarnybos vietą federaliniu ir žemės lygmeniu (toliau – Valstybinė sutartis)*******. Valstybinė sutartis priimta po 2006 m. konstitucinės reformos, pagal kurią, be kita ko, federalinė vyriausybė perleido su valstybės tarnautojų pensijomis susijusią kompetenciją *Länder*.

III – **Faktinės aplinkybės, procesas ir pateikti klausimai**

10. Pareiškėjas dirbo mokytoju atsakovės valstybės tarnyboje nuo 1978 m. rugsėjo 1 d. iki 1999 m. rugpjūčio 31 d. 1999 m. rugpjūčio 31 d. jis pasitraukė iš tarnybos, kad galėtų pradėti dirbti mokytoju Austrijoje, Karintijos žemėje.

11. 2013 m. balandžio 25 d. atsakovė pranešė pareiškėjui, kad dėl sprendimo pasitraukti iš tarnybos jis neturi teisės gauti pensijos pagal valstybės tarnybos išmokų sistemą. Todėl jam taikoma bendroji valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijai gauti sistema už visą darbo atsakovės tarnyboje laikotarpį.

12. Kaip pažymi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, pagal bendrąją valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijai gauti sistemą pareiškėjo pensija yra 1 050,67 EUR per mėnesį. Tačiau jeigu pareiškėjas turėtų teisę gauti senatvės pensiją pagal valstybės tarnybos išmokų sistemą, o nebūtų įtrauktas į bendrąją valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijai gauti sistemą, skaičiuojant visus darbo atsakovės tarnyboje metus, jis būtų turėjęs teisę į 2 263,03 EUR arba net 2 728,18 EUR per mėnesį pensiją********.

13. Dėl valstybės tarnautojo statuso pareiškėjas neturėjo galimybės gauti papildomo pensijų draudimo ir negalėjo prisijungti prie šio draudimo sistemos atgaline data. Jis bandė tai padaryti, bet 2009 m. vasario 10 d. sprendimu atsakovė atmetė jo prašymą.

14. Pareiškėjas nesutiko su jau minėtu perkėlimu iš valstybės tarnybos išmokų sistemos į bendrąją valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijai gauti sistemą ir apskundė tą sprendimą *Verwaltungsgericht Düsseldorf* (Diuseldorfo administracinis teismas). Nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą pareiškėjo argumentai pagrindinėje byloje neišdėstyti. Tačiau iš nutarties teksto galima daryti išvadą, jog, pareiškėjo nuomone, perkėlimas nesuderinamas su SESV 45 straipsniu.

****** *Gesetz über die Versorgung der Beamten und Richter des Bundes, Beamtenversorgungsgesetz.*

******* *Staatsvertrag über die Verteilung von Versorgungslasten bei bund- und länderübergreifenden Dienstherrenwechseln, vom 16. Dezember 2009 und 26. Januar 2010* (BGBl. 2010 I S. 1290). 2009 m. gruodžio 16 d. ir 2010 m. sausio 26 d. Valstybinė sutartis dėl valstybės tarnybos išmokų paskirstymo keičiant tarnybos vietą federaliniu ir žemės lygmeniu. Valstybinė sutartis įsigaliojo 2011 m. sausio 1 d.

******** Dėl išsamumo derėtų pažymėti, kad Vokietijos vyriausybė ir atsakovė ginčija prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo pristatytą pareiškėjo teisių į pensijos išmokas pagal valstybės tarnybos išmokų sistemą ir pagal bendrąją valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijai gauti sistemą palyginimą. Jų teigimu, skiriasi dviejų teisių į pensijų išmokas kategorijų pobūdis ir konkrečias teises į pensijų išmokas galima nustatyti tik kai suinteresuotasis asmuo visai išeina į pensiją, atsižvelgiant į tuo metu susiklosčiusią teisinę padėtį. Nepritariu dėl dviejų priežasčių. Pirma, dėl palyginimo tinkamumo būtina atsižvelgti į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo atliktą analizę. Antra, valstybės tarnybos išmokų klasifikavimas pagal Vokietijos teisę negali daryti įtakos autonomiškam tos sistemos aiškinimui pagal ES teisę, kuris savaime susijęs su faktiniu nacionalinės sistemos veikimu, o ne su konkrečiomis dogmatinėmis ribomis, kurios jai nustatytos pagal nacionalinę teisę. Šiuo požiūriu, atrodo, dėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo padaryto palyginimo nekyla jokių klausimų. Atsižvelgiant į bendrąjį veikimą, specialiąją valstybės tarnybos išmokų sistemą neabejotinai galima laikyti specialia senatvės pensijų sistema valstybės tarnautojams.

15. *Verwaltungsgericht Düsseldorf* (Diuseldorfo administracinis teismas) nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar SESV 45 straipsnis aiškintinas taip, kad juo draudžiami nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos vienoje valstybėje narėje valstybės tarnyboje dirbęs asmuo netenka per šį tarnybos laiką įgytų teisių į senatvės pensiją dėl to, kad, norėdamas įsidarbinti kitoje valstybėje narėje, savo paties prašymu atleidžiamas iš valstybės tarnybos ir pagal nacionalinės teisės aktus atgaline data apdraudžiamas valstybinėje pensijų sistemoje, remiantis per tarnybos laiką gautu bendruoju darbo užmokesčiu, o jo senatvės pensija tampa mažesnė negu ta, kurią jis gautų pagal per tarnybos laiką įgytas, bet netektas teises?

2. Jei į pirmąjį klausimą dėl visų arba tam tikros grupės valstybės tarnautojų bus atsakyta teigiamai, ar SESV 45 straipsnis aiškintinas taip, kad, nesant kitokios nacionalinės teisės normos, ankstesnis valstybės tarnautojo darbdavys (institucija) jam turi mokėti senatvės pensijos išmokas, apskaičiuotinas pagal per ankstesnės tarnybos laiką įgytas teises į senatvės pensiją, atėmus apdraudus atgaline data įgytas teises į pensiją, arba kitaip finansiškai kompensuoti prarastą senatvės pensijos dalį, nors pagal nacionalinės teisės aktus mokėtinos tik juose numatytos pensijos išmokos?“

16. Rašytines pastabas pateikė Vokietijos vyriausybė, atsakovė******** ir Komisija. 2016 m. sausio 14 d. posėdyje žodines pastabas pateikė tos pačios šalys, kurios buvo pateikusios rašytines pastabas, ir pareiškėjas**********.

IV – **Vertinimas**

A – *Pirmasis klausimas*

17. Pirmuoju klausimu *Verwaltungsgericht Düsseldorf* (Diuseldorfo administracinis teismas) iš esmės teiraujasi, ar SESV 45 straipsnis aiškintinas taip, kad juo draudžiami nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos gavėjo nenaudai atgaline data keičiama valstybės tarnautojui, kuris norėdamas įsidarbinti kitoje valstybėje narėje pasitraukia iš tarnybos, taikoma pensijų tvarka.

18. Siekdamas įvertinti, ar nagrinėjami teisės aktai yra diskriminacija arba apribojimas (arba abu), nesuderinami su darbuotojų judėjimo laisve (2 skirsnis), pirmiausia nustatysiu, kurios ES teisės nuostatos svarbios atliekant tokį vertinimą (1 skirsnis).

1. Taikytinos teisės normos

19. Pareiškėjas, atsakovė ir Komisija sutaria, kad šios bylos faktinėms aplinkybėms taikytinas SESV 45 straipsnis. Iš tiesų nėra jokių abejonių, kad pareiškėjas yra darbuotojas, kaip apibrėžta SESV 45 straipsnyje**********. Tačiau jo padėčiai negalima taikyti SESV 45 straipsnio 4 dalyje numatytos išimties dėl valstybės tarnybos**********.

20. Tad dėl SESV 45 straipsnio taikomumo šiai bylai jokių klausimų nekyla. Jų kyla dėl Reglamento Nr. 883/2004 svarbos šiai bylai.

******** 2015 m. rugpjūčio 10 d. raštu atsakovė visiškai pritarė Vokietijos Federalinės Vyriausybės išdėstytai pozicijai ir nepateikė atskirų rašytinių pastabų.

********** Pareiškėjas pateikė rašytines pastabas, bet jau pasibaigus rašytinei bylos nagrinėjimo procedūrai.

********** Žr., be kita ko, Nutartį *Marhold* (C-178/04, EU:C:2005:164, 19 punktas).

********** Pirma, ta išimtis susijusi su *galimybe* įsidarbinti, kuri šioje byloje neginčijama. Antra, Teisingumo Teismas yra patvirtinęs, kad mokytojams ta išimtis netaikoma. Žr. Nutartį *Marhold* (C-178/04, EU:C:2005:164, 21–23 punktai ir juose nurodyta teismo praktika).

21. Vokietijos vyriausybė ir atsakovė remiasi Reglamentu Nr. 883/2004, būtent jo 60 straipsnio 2 dalimi, siekdamos pagrįsti, kad nagrinėjami nacionalinės teisės aktai suderinami su SESV 45 straipsniu. Pareiškėjas taip pat daro nuorodą į Reglamentą Nr. 883/2004, bet kitu tikslu: jis pabrėžia, kokia svarbia pagal tą reglamentą laikoma įgytų teisių apsauga.

22. Aišku, dabar valstybės tarnautojų socialinės apsaugos teisėms galioja koordinavimo taisyklės, nustatytos Reglamentu Nr. 883/2004. Iš pradžių specialios valstybės tarnautojams taikomos sistemos nebuvo koordinuojamos ES pagal Reglamentą (EEB) Nr. 1408/71 **********, kurį vėliau pakeitė Reglamentas Nr. 883/2004. Atsižvelgiant į Teisingumo Teismo sprendimą *Vougioukas* **********, ta išimtis buvo panaikinta Reglamentu (EB) Nr. 1606/98 **********.

23. Tačiau, nepaisant to, kad Reglamentas Nr. 883/2004 apskritai taikytinas valstybės tarnautojų teisėms į pensijų išmokas, jis netaikomas pareiškėjo padėčiai atsižvelgiant į faktines šios bylos aplinkybes. Kaip teisingai pažymi Komisija, pareiškėjas nesiekia, kad jo teisės į pensiją būtų perkeltos iš vienos valstybės narės į kitą. Jis nori išlaikyti savo Vokietijoje pagal valstybės tarnybos išmokų sistemą įgytas teises į pensiją, nors nusprendė įsidarbinti Austrijoje.

24. Atsižvelgiant į faktines pagrindinės bylos aplinkybes, nesiekiama koordinuoti pareiškėjo teisių į pensiją, kaip apibrėžta Reglamente Nr. 883/2004. Todėl tas reglamentas nagrinėjamu atveju netaikytinas. Taigi šioje išvadoje pateikta analizė susijusi tik su SESV 45 straipsniu.

2. Vertinimas iš esmės

25. Teisingumo Teismas yra pripažinęs, jog valstybės narės pasilieka įgaliojimus tvarkyti savo socialinės apsaugos sistemas. Tačiau jis taip pat yra ne kartą konstatavęs, kad įgyvendindamos šiuos įgaliojimus jos privalo laikytis Sutarties nuostatų dėl darbuotojų judėjimo laisvės **********.

26. Tų nuostatų, be kita ko, ir SESV 45 straipsnio, tikslas – sukurti palankias sąlygas ES piliečiams užsiimti profesine veikla visoje Europos Sąjungoje. Jomis draudžiamos priemonės, dėl kurių valstybių narių piliečiai gali atsidurti nepalankioje padėtyje, jeigu nori vykdyti ekonominę veiklą kitoje valstybėje narėje **********.

27. Intuityviai gana aišku, jog dėl nagrinėjamų nacionalinės teisės aktų pareiškėjas tam tikra prasme atsiduria nepalankioje padėtyje, nes priėmė sprendimą įsidarbinti Austrijoje. Kaip pažymi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, tokia nepalanki padėtis susiklosto todėl, kad jis netenka daugiau nei pusės pensijų išmokų, į kurias turėjo teisę.

28. Tačiau vis tiek kyla klausimas, kokios nepalankios sąlygos susidaro dėl nagrinėjamų nacionalinės teisės aktų? Be to, ar jas galima pateisinti? Siekdamas atsakyti į šį klausimą, įvertinsiu, ar tie teisės aktai yra diskriminacinio pobūdžio (a skirsnis) arba ar jais ribojama darbuotojų judėjimo laisvė (b skirsnis); jeigu taip, ar tokią diskriminaciją arba apribojimą galima pateisinti (c skirsnis).

********** 1971 m. birželio 14 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 1408/71 dėl socialinės apsaugos sistemų taikymo pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims ir jų šeimos nariams, judantiems Bendrijoje (OL L 149, p. 2; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 1 t., p. 35). Pagal to reglamento 4 straipsnio 4 dalį jis „netaikomas <...> valstybės tarnautojų ir jiems prilygintų asmenų specialioms sistemoms“.

********** C-443/93, EU:C:1995:394.

********** 1998 m. birželio 29 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1606/98, iš dalies keičiantis Reglamentą (EEB) Nr. 1408/71 dėl socialinės apsaugos sistemų taikymo pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims, savarankiškai dirbantiems asmenims ir jų šeimos nariams, judantiems Bendrijoje, ir Reglamentą (EEB) Nr. 574/72, nustatantį Reglamento (EEB) Nr. 1408/71 įgyvendinimo tvarką, siekiant išplėsti jų taikymo sritį, kad apimtų valstybės tarnautojams taikomas specialias sistemas (OL L 209, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 3 t., p. 308).

********** Neseniai priimtas Sprendimas *Komisija / Kipras* (C-515/14, EU:C:2016:30, 38 punktas ir jame nurodyta teismo praktika). Taip pat žr. Sprendimą *Gouvernement de la Communauté française ir Gouvernement wallon* (C-212/06, EU:C:2008:178, 43 punktas).

********** Sprendimai *Komisija / Kipras* (C-515/14, EU:C:2016:30, 39 punktas ir jame nurodyta teismo praktika) ir *Komisija / Belgija* (C-317/14, EU:C:2015:63, 22 punktas ir jame nurodyta teismo praktika).

a) Diskriminacijos buvimas

29. Nagrinėjami nacionalinės teisės aktai taikomi valstybės tarnautojams neatsižvelgiant į pilietybę. Todėl akivaizdu, kad tai nėra *tiesioginė* diskriminacija: draudžiamas diferencijavimo pagrindas (pilietybė) nėra šiuo atveju taikomas diferencijavimo pagrindas**********.

30. Tačiau pagal SESV 45 straipsnį draudžiama ne tik tiesioginė diskriminacija dėl pilietybės, bet ir netiesioginė diskriminacija**********.

31. Teisingumo Teismas netiesiogiai diskriminuojančiomis laiko nacionalinės teisės nuostatas, taikomas neatsižvelgiant į pilietybę, bet kartu *pagal savo pobūdį* galinčias *labiau* paveikti darbuotojus migrantus nei darbuotojus nagrinėjamų teisės aktų valstybės piliečius ir keliančias riziką, jog dėl to pirmieji atsidurs itin nepalankioje padėtyje**********. Teisingumo Teismas taip pat yra nusprendęs, jog „tam, kad priemonė galėtų būti laikoma netiesiogiai diskriminuojančia, nebūtina, kad ja būtų sudarytos palankesnės sąlygos visiems konkrečios valstybės piliečiams arba būtų sudarytos nepalankesnės sąlygos tik kitų valstybių piliečiams, nepaveikiant konkrečios valstybės piliečių“**********. Be to, nebūtina nustatyti, kad nagrinėjama nuostata faktiškai paveikia gerokai didesnę darbuotojų migrantų dalį. Pakanka, kad ji gali turėti tokį poveikį**********.

32. Šioje byloje Komisija teigia, jog nagrinėjami teisės aktai sukelia netiesioginę diskriminaciją, nes pagal savo pobūdį jie gali labiau paveikti darbuotojus migrantus ir sudaryti jiems gerokai nepalankesnes sąlygas, palyginti su nacionaliniais darbuotojais.

33. Tačiau, kaip paaiškina Vokietijos vyriausybė ir atsakovė, nagrinėjamų teisės aktų taikymas nėra susijęs su valstybės tarnautojo išvykimu į kitą valstybę narę. Taigi jie pradedami taikyti ne dėl to, kad valstybės tarnautojas migruoja į kitą valstybę narę, o jam pasitraukus iš atsakovės valstybės tarnybos. Tad, Vokietijos vyriausybės ir atsakovės teigimu, darbuotojai, pasitraukiantys iš valstybės tarnybos, kad įsidarbintų Vokietijoje kitų, privačių, darbdavių įstaigoje, būtų tokioje pat padėtyje kaip išvykstantieji į užsienį.

34. Vokietijos vyriausybės ir atsakovės pristatyta pozicija nėra nelogiška. Iš tiesų nagrinėjami teisės aktai taikomi taip, kad *pagal savo pobūdį* negali *labiau* paveikti darbuotojų migrantų nei nacionalinių darbuotojų, kad pirmieji atsidurtų *itin* nepalankioje padėtyje, jeigu pripažįstama, jog tie teisės aktai pradedami taikyti, kai pasitraukiama iš valstybės tarnybos.

35. Noriu pabrėžti visas tris Teisingumo Teismo siūlomos netiesioginės diskriminacijos apibrėžties dalis: *pagal savo pobūdį*, *labiau* ir *itin*. Jais išreiškiama netiesioginės diskriminacijos draudimo esmė: remiantis tariamai neutraliu diferencijavimo pagrindu nagrinėjamas teisės aktas arba tvarka tikrai saugomą grupę (šiuo atveju darbuotojus migrantus) paveiks labiau nei bendrąją grupę (šiuo atveju darbuotojus, liekančius Vokietijoje, bet pasitraukiančius iš valstybės tarnybos). Netiesioginės diskriminacijos atvejais tokį *prima facie* vertinimą (*pagal savo pobūdį*) galima papildyti statistiniais argumentais: *daugiau* saugomos grupės narių patiria poveikį ir (arba) atsiduria *itin* nepalankioje padėtyje.

********** Sprendimai *Komisija / Prancūzija* (C-167/73, EU:C:1974:35, 44–46 punktai) ir *Marsman* (C-44/72, EU:C:1972:120, 4 punktas).

********** Sprendimas *Graf* (C-190/98, EU:C:2000:49, 14 punktas ir jame nurodyta teismo praktika).

********** Sprendimai *Larcher* (C-523/13, EU:C:2014:2458, 32 punktas ir jame nurodyta teismo praktika), *Zentralbetriebsrat der gemeinnützigen Salzburger Landeskliniken Betriebs GmbH* (C-514/12, EU:C:2013:799, 26 punktas ir jame nurodyta teismo praktika), *Erny* (C-172/11, EU:C:2012:399, 41 punktas ir jame nurodyta teismo praktika) ir *O'Flynn* (C-237/94, EU:C:1996:206, 18–20 punktai). Išskirta mano.

********** Sprendimai *Zentralbetriebsrat der gemeinnützigen Salzburger Landeskliniken Betriebs GmbH* (C-514/12, EU:C:2013:799, 27 punktas) ir *Erny* (C-172/11, EU:C:2012:399, 41 punktas ir jame nurodyta teismo praktika).

********** Sprendimas *Larcher* (C-523/13, EU:C:2014:2458, 33 punktas ir jame nurodyta teismo praktika).

36. Tačiau, atrodo, nė vienas iš šių reikalavimų nėra įvykdytas atsižvelgiant į faktines šios bylos aplinkybes. Iš pirmo žvilgsnio nagrinėjamais teisės aktais daromas vienodas poveikis darbuotojams migrantams ir nemigrantams: abi grupės netenka teisių į valstybės tarnautojų pensijų išmokas, jeigu pasitraukia iš atsakovės valstybės tarnybos. Be to, nenustatyta, kad grynai kiekybine išraiška taisyklė labiau paveiktų darbuotojus migrantus nei Vokietijoje liekančius, bet iš valstybės tarnybos pasitraukiančius darbuotojus. Faktiškai būtų galima pagrįstai daryti net priešingą prielaidą: asmenų, įdarbintų privačių darbdavių Vokietijoje ir dėl to netenkančių teisių į valstybės tarnautojų pensijų išmokas, gali būti net daugiau nei asmenų, netenkančių tokių teisių dėl persikėlimo į kitą valstybę narę.

37. Taigi, mano nuomone, nagrinėjami teisės aktai *pagal savo pobūdį prima facie* nebūtinai darbuotojus migrantus veikia *labiau* nei nacionalinius darbuotojus. Todėl manau, jog nagrinėjami teisės aktai nesukelia netiesioginės darbuotojų migrantų ir nemigrantų diskriminacijos.

b) Apribojimo buvimas

38. SESV 45 straipsnio taikymo sritis vis dėlto susijusi ne tik su tiesiogine ir netiesiogine diskriminacija dėl pilietybės. Pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką********** SESV 45 straipsnis taip pat taikomas nacionalinės teisės taisyklėms, taikytinoms neatsižvelgiant į suinteresuotųjų darbuotojų pilietybę, dėl kurių vis dėlto naudojimasis judėjimo laisve yra ribojamas arba tampa mažiau patrauklus, kai valstybės narės piliečiui sudaroma kliūčių arba jis atgrasomas išvykti iš kilmės valstybės. Tas pats pasakytina apie nacionalinėse ir tarpvalstybinėse situacijose vienodai taikomas nacionalines priemones, kurios vis dėlto daro tiesioginį poveikį galimybei patekti į darbo rinkas kitose valstybėse narėse**********.

39. Taigi aišku, kad, be tiesioginės ir netiesioginės diskriminacijos, yra apribojimų. Kad nacionalinė priemonė būtų laikoma apribojimu, pakanka, kad ja gali būti *kliudoma* arba *atgrasoma* naudotis tam tikra laisve. Remiantis tokia logika, nagrinėjamų grupių palyginimas (svarbiausia priemonė abiejų rūšių diskriminacijai įvertinti) tampa beveik nesvarbus. Ko gero, jeigu tai apribojimas, aprėpiama tik saugoma grupė, t. y. darbuotojai migrantai, ir poveikis, kurį ginčijama priemonė daro tikimybei, kad jie pasinaudos Sutartyje įtvirtinta judėjimo laisve.

40. Teisingumo Teismas neseniai vertino Kipro teisės aktus, pagal kuriuos jaunesni nei 45 metų valstybės tarnautojai netenka teisių į pensijų išmokas, jei pasitraukia iš Kipro valstybės tarnybos vykdyti profesinės veiklos kitoje valstybėje narėje. Teisingumo Teismas nusprendė, jog dėl tokio teisių netekimo valstybės tarnautojai buvo atgrasomi pasitraukti iš Kipro valstybės tarnybos. Jis padarė išvadą, kad nagrinėjamu teisės aktu ribojamas laisvas darbuotojų judėjimas, nes tiesiogiai paveikiamas Kipro valstybės tarnautojų patekimas į kitų valstybių narių darbo rinkas**********.

41. Tokia pat analizė taikytina ir šioje byloje. Mokytojas, kuris yra atsakovės valstybės tarnautojas ir nori įsidarbinti kitoje valstybėje narėje, turi atsisakyti savo valstybės tarnautojo statuso ir su juo susijusių privilegijų. Sutinku su Komisija, kad dėl to naudojimasis judėjimo laisve ribojamas arba tampa mažiau patrauklus ir tokie asmenys atgrasomi pasitraukti iš atsakovės tarnybos.

********** Pavyzdžiui, sprendimai *Zentralbetriebsrat der gemeinnützigen Salzburger Landeskliniken Betriebs GmbH* (C-514/12, EU:C:2013:799, 30 punktas ir jame nurodyta teismo praktika), *Las* (C-202/11, EU:C:2013:239, 20 punktas), *Casteels* (C-379/09, EU:C:2011:131, 22 punktas), *Gouvernement de la Communauté française ir Gouvernement wallon* (C-212/06, EU:C:2008:178, 45 punktas ir jame nurodyta teismo praktika) ir *Bosmann* (C-415/93, EU:C:1995:463, 96 punktas ir jame nurodyta teismo praktika).

********** Sprendimas *Bosmann* (C-415/93, EU:C:1995:463, 103 punktas).

********** Sprendimas *Komisija / Kipras* (C-515/14, EU:C:2016:30, 45, 47 ir 51 punktai ir juose nurodyta teismo praktika).

42. Kartu manau, kad atgrasomasis nagrinėjamų teisės aktų poveikis nėra labai netiesioginis arba netikras**********. Kitaip tariant, nagrinėjamų teisės aktų ir jų poveikio darbuotojams migrantams ryšys gana glaudus. Kaip jau minėta ankstesniame skirsnyje, sutinku su Vokietija ir atsakove, kad *tiesioginė* priežastis, įvykis, dėl kurio sumažėja pareiškėjo pensijų išmokos suma, buvo jo pasitraukimas iš atsakovės valstybės tarnybos. Tačiau, kad galėtų įsidarbinti Austrijoje, jis negalėjo nepasitraukti iš valstybės tarnybos. Taigi pasekmė, kad jis netenka didelės teisių į pensijų išmokas dalies, buvo gana *tiesioginė* ir *akivaizdi* ir glaudžiai susijusi su naudojimusi judėjimo laisve.

43. Taigi, kaip Teisingumo Teismas nusprendė byloje *Komisija / Kipras*, manau, jog nagrinėjamais teisės aktais ribojamas laisvas darbuotojų judėjimas. Dėl jų atsakovės valstybės tarnautojai atgrasomi pasitraukti iš tarnybos, kad patektų į darbo rinkas kitose valstybėse narėse.

c) Pagrįstumas

44. Nacionalinė priemonė, kuria ribojamas laisvas darbuotojų judėjimas, pagal SESV 45 straipsnį neleidžiama, nebent ja būtų siekiama Sutartyje išvardytų teisėtų tikslų arba ji būtų pagrįsta privalomaisiais viešojo intereso pagrindais.

45. Be to, tokios priemonės taikymas turi būti proporcingas siekiamam teisėtam tikslui. Apskritai proporcingumas vertinamas nustatant, kiek užsibrėžtas tikslas (-ai) atitinka pasirinktą priemonę (-es). Kad priimtos priemonės atitiktų proporcingumo principą, jos turi būti *tinkamos* siekiamiems teisėtiems tikslams įgyvendinti; jos neturi viršyti to, kas *būtina* tiems tikslams pasiekti (jeigu galima rinktis iš kelių tinkamų priemonių, reikia taikyti mažiausiai suvaržančią); sukelti nepatogumai neturi būti neproporcingi nurodytiems tikslams (*vidaus darna*, arba proporcingumas *stricto sensu*)**********.

46. Atsakovė ir Vokietijos vyriausybė teigia, jog teisės aktai pagrįsti teisėtu tikslu užtikrinti „tinkamą valstybės tarnybos veikimą“.

47. Reikėtų pabrėžti, kad posėdyje atsakovė patvirtino, jog šio tikslo siekiama *Šiaurės Reino-Vestfalijos žemės lygmeniu* (o ne federaliniu lygmeniu). Todėl jis nagrinėjamas būtent šiuo požiūriu. Sąlyga, kad valstybės tarnybos išmokų sistema bus taikoma valstybės tarnautojui, jeigu jis liks atsakovės tarnyboje iki senatvės pensijos, siekiama išlaikyti kvalifikuotus darbuotojus tos žemės valstybės tarnyboje.

48. Pritariu, kad toks tikslas gali būti privalomasis viešojo intereso pagrindas**********.

49. Atliekant proporcingumo analizę pirmiausia reikia įvertinti, ar pasirinktos priemonės, t. y. didelis iki senatvės pensijos iš žemės valstybės tarnybos pasitraukiančių darbuotojų teisių į pensijų išmokas sumažinimas, *tinkamos* siekiant įgyvendinti užsibrėžtą tikslą, t. y. išlaikyti kvalifikuotus darbuotojus Šiaurės Reino-Vestfalijos valstybės tarnyboje.

********** Sprendimas *Gouvernement de la Communauté française ir Gouvernement wallon* (C-212/06, EU:C:2008:178, 51 punktas), Nutartis *Marhold* (C-178/04, EU:C:2005:164, 27 punktas) ir Sprendimas *Graf* (C-190/98, EU:C:2000:49, 24 ir 25 punktai).

********** Sprendimai *Léger* (C-528/13, EU:C:2015:288, 58 punktas ir jame nurodyta teismo praktika), *Komisija / Kipras* (C-515/14, EU:C:2016:30, 54 punktas), *Zentralbetriebsrat der gemeinnützigen Salzburger Landeskliniken Betriebs GmbH* (C-514/12, EU:C:2013:799, 36 punktas ir jame nurodyta teismo praktika) ir *Casteels* (C-379/09, EU:C:2011:131, 30 punktas ir jame nurodyta teismo praktika). Taip pat žr. mano išvadą byloje *Lidl* (C-134/15, 40 punktas ir jame nurodyta teismo praktika).

********** Pagal analogiją žr. Nutartį *Marhold* (C-178/04, EU:C:2005:164, 32 ir paskesni punktai) ir Sprendimą *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513, 80 ir paskesni punktai). Šiose bylose Vokietijos ir Austrijos vyriausybės atitinkamai tvirtino, jog nagrinėjamos nacionalinės priemonės buvo pateisinamos, nes jomis buvo atlyginama už valstybės tarnautojų, *in casu* universiteto profesorių, lojalumą.

50. Manau, kad ne, dėl vienos paprastos priežasties: nors pažymima, jog nagrinėjamų teisės aktų tikslas – išlaikyti kvalifikuotus valstybės tarnautojus Šiaurės Reino-Vestfalijos žemės tarnyboje, tais pačiais teisės aktais tos žemės valstybės tarnautojams leidžiama pasitraukti, kad įsidarbintų kitose Vokietijos žemėse arba federalinėje vyriausybėje.

51. Kaip posėdyje paaiškino atsakovė, iš Šiaurės Reino-Vestfalijos žemės išvykstantys valstybės tarnautojai, siekiantys įsidarbinti kitos žemės arba federalinio lygmens viešajame sektoriuje, iš esmės išlaiko teises toliau būti apdrausti pagal valstybės tarnybos išmokų sistemą pagal naujojo darbdavio viešajame sektoriuje taisykles. Taip yra todėl, kad tarp atsakovės ir kitų viešojo sektoriaus darbdavių Vokietijoje veikia koordinavimo mechanizmai.

52. Posėdyje atsakovė paaiškino, kad toks viešojo sektoriaus darbdavių koordinavimas, susijęs su Vokietijos *viduje* migruojančių valstybės tarnautojų pensijomis, numatytas teisės aktais, taikytinais šiai bylai svarbiu metu, t. y. kai pareiškėjas pasitraukė iš valstybės tarnybos.

53. Be to, po 2006 m. konstitucinės reformos Vokietijoje federalinė vyriausybė perleido su valstybės tarnautojų pensijomis susijusią kompetenciją žemėms. Po to pokyčio buvo sudaryta Valstybinė sutartis, kurios preambulėje gana aiškiai pabrėžiama valstybės tarnautojų judumo Vokietijos viduje svarba ir su tuo susijęs poreikis koordinuoti jų teises į pensijų išmokas.

54. Atsižvelgdamas į tai, nemanau, kad valstybės tarnybos išmokų sistemos keitimas bendrąja valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijai gauti sistema *tinkamas* siekiant įgyvendinti tikslą užtikrinti tinkamą atsakovės valstybės tarnybos veikimą. Negalima teigti, jog tokio tikslo nuoširdžiai siekiama Šiaurės Reino-Vestfalijos žemės lygmeniu, jeigu kartu pagal taikytinus teisės aktus galima išeiti dirbti į kitų žemių ir federalinę valstybės tarnybą.

55. Dėl išsamumo galima pridurti, jog nagrinėjamais teisės aktais siekiama daugiau, nei būtina, ir neužtikrinama tinkama įvairių suinteresuotųjų šalių interesų pusiausvyra.

56. Vertinant *būtinumą* aišku, kad užsibrėžto tikslo galima siekti ir mažiau varžančiomis priemonėmis. Pavyzdžiui, nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą šį prašymą pateikęs teismas pažymėjo, kad trys žemės (Badeno-Viurtembergo, Heseno ir Žemutinės Saksonijos) iš valstybės tarnybos pasitraukiantiems valstybės tarnautojams siūlo galimybę išsaugoti teises, susijusias su įgytu tarnybos stažu. Nėra jokios priežasties manyti, kad tos žemės nesiekia įgyvendinti tikslo užtikrinti „tinkamą valstybės tarnybos veikimą“. Tačiau svarbu tai, kad jos tą daro mažiau varžančiomis priemonėmis.

57. Galiausiai, mano nuomone, nagrinėjamais teisės aktais neužtikrinama *pagrįsta* viešųjų ir privačiųjų interesų *pusiausvyra*. Pareiškėjas tarnavo atsakovei daugiau nei 20 metų. Tai ilgas profesinės veiklos laikotarpis. Kaip nurodyta nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, pareiškėjo teisės į pensijų išmokas sudaro mažiau nei pusę sumos, kurią jis būtų gavęs, jeigu dėl nagrinėjamų teisės aktų jam išvykus į Austriją nebūtų buvusios panaikintos jo teisės gauti išmokas pagal valstybės tarnybos išmokų sistemą. Tokia pasekmė, man atrodo, viena vertus, pareiškėjui itin griežta, kita vertus, atsakovei itin naudinga.

58. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, Teisingumo Teismui siūlau į pirmąjį prejudicinį klausimą atsakyti taip: SESV 45 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad juo draudžiami nacionalinės teisės aktai, dėl kurių labai sumažėja darbuotojo, kaip antai pareiškėjo pagrindinėje byloje, teisės į pensijų išmokas dėl jo sprendimo įsidarbinti kitoje valstybėje narėje.

B – *Antrasis klausimas*

59. Antruoju prejudiciniu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės teiraujasi, kokių veiksmų turėtų imtis kompetentingos nacionalinės institucijos, jeigu bus nuspręsta, kad nagrinėjami teisės aktai pagal SESV 45 straipsnį draudžiami. Klausiama apie pasekmes, susijusias su galimu sprendimu dėl nesuderinamumo, ir būdus, kuriais tokį Teisingumo Teismo sprendimą reikėtų įgyvendinti nacionaliniu lygmeniu.

60. Tokius klausimus tradiciškai paliekama spręsti kompetentingoms nacionalinėms institucijoms pagal nacionalinės proceso autonomijos principą, taip pat todėl, kad jie susiję su nacionalinių įstatymų aiškinimu arba galimu keitimu**********. Tačiau siekdamas pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui naudingą atsakymą aptarsiu bent jau svarbias gaires pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką.

61. Prieš siūlydamas atsakymą į antrąjį prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausimą, atliksiu analizę dviem lygmenimis: struktūriniu ir individualiu.

1. Struktūrinis lygmuo

62. Pagal nusistovėjusią teismo praktiką su ES teise nesuderinamus nacionalinės teisės aktus reikia aiškinti pagal ES teisę. Jeigu tai neįmanoma, jų reikia nebetaikyti**********. Tačiau nėra griežtos šių dviejų dalykų eiliškumo tvarkos: ji priklausys nuo konkretaus atvejo**********. Vis dėlto apskritai labiau patartina išaiškinti pagal ES teisę, nes dėl to nacionalinės teisės sistemai sukeliamas mažiausias poveikis**********, jeigu taip išaiškinant vis dar įmanoma užtikrinti suderinamumą su ES teise.

63. Net jeigu pageidautinas požiūris yra *ES teisę atitinkantis išaiškinimas*, esama aiškių ribų. Pirmiausia Teisingumo Teismas yra pripažinęs, kad ES teisę atitinkantis išaiškinimas negali būti pagrindas nacionalinės teisės aktus aiškinti *contra legem*********** .

64. Pritariu pareiškėjui, kad šioje byloje tokia riba pasiekta. Kaip matyti iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą ir kaip buvo papildomai paaiškinta posėdyje, kompetentingos institucijos gali patenkinti su pensijomis susijusius reikalavimus tik remdamosi įstatymais nustatytais pagrindais ir pagal nustatytas ribas, kaip reikalaujama pagal teisėtumo principą. Tokiomis aplinkybėmis Komisijos pasiūlymu LBG NRW 28 straipsnio 3 dalies formuluotės dalį „nebent įstatymais būtų numatyta kitaip“ aiškinti kaip nuorodą į ES teisę ir su pensijomis susijusius reikalavimus nagrinėti remiantis tokiu aiškinimu ribos šiek tiek peržengiamos. Tačiau ar toks nacionalinės teisės aktų aiškinimas būtų iš tikrųjų aiškinimas *contra legem*, turi spręsti nacionalinis teismas.

********** Pavyzdžiui, pagal prejudicinių sprendimų procedūrą generalinis advokatas C. O. Lenz savo išvadoje byloje *Wagner Miret* yra pažymėjęs, kad „Teisingumo Teismas neturi nei užduoties, nei jurisdikcijos aiškinti valstybių narių teisės nuostatas“ (C-334/92, EU:C:1993:322, 20 punktas).

********** Žr., be kita ko, generalinės advokatės J. Kokott išvadą byloje *Taricco ir kt.* (C-105/14, EU:C:2015:293, 107–111 punktai ir juose nurodyta teismo praktika).

********** Viena vertus, žr., be kita ko, sprendimus *Pflücke* (C-125/01, EU:C:2003:477, 48 punktas), *Santex* (C-327/00, EU:C:2003:109, 62–65 punktai) ir *Murphy ir kt.* (C-157/86, EU:C:1988:62, 11 punktas), kuriuose pirmenybė teikiama ES teisę atitinkančiam aiškinimui. Kita vertus, žr., pavyzdžiui, teiginį Sprendime *Adeneler ir kt.* (C-212/04, EU:C:2006:443, 113 ir 124 punktai), kad pareiga išaiškinti pagal ES teisę kyla pirmiausia tada, kai direktyvos nuostata nėra tiesiogiai veikianti, t. y. faktiškai pagal ES teisę aiškinama tik tada, kai tiesioginis veikimas neįmanomas.

********** Apskritai žr. Sacha Prechal „Directives in EC Law“, 2-asis leidimas, Oxford University Press, 2005, p. 314 ir 315.

********** Žr., be kita ko, neseniai priimtą Sprendimą *Klausner Holz Niedersachsen* (C-505/14, EU:C:2015:742, 31 ir 32 punktai ir juose nurodyta teismo praktika).

65. Be to, kai neįmanoma pateikti ES teisę atitinkančio aiškinimo, nacionalinis teismas vis tiek privalo užtikrinti, kad ES teisė visiškai veiktų, prireikus priimdamas sprendimą *nebetaikyti* su ja nesuderinamų nacionalinės teisės aktų, bet nepanaikindamas tų nuostatų**********.

66. Tačiau šioje byloje tikėtina, jog šis būdas išvengti nesuderinamumo su ES teise sukels kompetentingoms nacionalinėms institucijoms panašių praktinių problemų. Socialinės apsaugos įstaigos negali veikti esant teisiniam vakuumui, o taip, ko gero, ir nutiktų, jeigu šiuo atveju nacionalinės teisės aktai būtų tiesiog nebetaikomi. Vėlgi spręsti, ar dėl LBG NRW 28 straipsnio 3 dalies nebetaikymo susidarytų toks teisinis vakuumas arba jį būtų galima kompensuoti kita nacionalinės teisės nuostata, turi nacionalinis teismas.

67. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, būtų teisinga pripažinti, jog struktūrinis sprendimas, kuriuo nacionalinė teisė būtų suderinta su SESV 45 straipsniu, ko gero, būtų teisėkūros sprendimas, kaip posėdyje pabrėžė ir pareiškėjas, ir atsakovė. Kai socialinės apsaugos teisių srityje administracinės arba teisminės institucijos aiškina taikytinas taisykles bendrai arba *ad hoc* palieka tas taisykles nuošalyje, tai gali būti laikoma „skubios pagalbos“ priemone konkrečiu atveju siekiant kompensuoti sisteminio sprendimo nebuvimą. Tačiau ilgainiui taip, ko gero, negalima patenkinti teisės nuspėjamumo********** ir administracinių veiksmų teisėtumo reikalavimų.

2. Individualus lygmuo

68. Vėlgi pagal nusistovėjusią teismo praktiką nacionaliniai teismai turi užtikrinti asmenų teisinę apsaugą, susijusią su tiesioginiu ES teisės nuostatų, kaip antai SESV 45 straipsnio, veikimu**********. Be to, Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad jeigu nacionalinės teisės nuostata laikoma nepagrįstu darbuotojų judėjimo laisvės apribojimu, „su nepalankioje padėtyje atsidūrusios grupės nariais turi būti elgiamasi taip pat ir jiems turi būti taikomos tokios pat sąlygos kaip ir kitiems suinteresuotiesiems asmenims“**********.

69. Pažymėtina, jog šioje byloje gali kilti sunkumų apskaičiuojant pensijų išmokų, į kurias turėtų turėti teisę pareiškėjas, sumą. Tačiau, kaip matyti iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, pareiškėjo atveju tokį vertinimą galima atlikti nepaisant jo pasitraukimo iš atsakovės tarnybos.

70. Mano nuomone, pareiškėjas turi turėti teisę pasitraukti iš atsakovės valstybės tarnybos, kad įsidarbintų kitoje valstybėje narėje, ir dėl to jo teisės į pensijų išmokas neturėtų sumažėti labiau, nei jos sumažėtų darbuotojams, kurie pasitrauktų iš atsakovės valstybės tarnybos panašiomis aplinkybėmis, bet ir toliau būtų valstybės tarnautojai kitur Vokietijoje.

71. Nacionalinės valdžios institucijos turi nustatyti, kokios yra tos palygintinos teisės, ir pagal nacionalinės teisės aktus nuspręsti, kokiais būdais jos galėtų būtų įgalintos suteikti tokias teises pareiškėjui už visą jo darbo atsakovei laikotarpį.

********** Be kita ko, neseniai priimtas Sprendimas *Taricco ir kt.* (C-105/14, EU:C:2015:555, 49 punktas ir jame nurodyta teismo praktika).

********** Šiuo požiūriu pagal analogiją darytina nuoroda į Teisingumo Teismo praktiką, susijusią su bylomis dėl pažeidimų įgyvendinant direktyvas. Žr., be kita ko, Sprendimą *Komisija / Jungtinė Karalystė* (C-530/11, EU:C:2014:67, 34 punktas ir jame nurodyta teismo praktika).

********** Sprendimas *Factortame ir kt.* (C-213/89, EU:C:1990:257, 19 punktas ir jame nurodyta teismo praktika) arba generalinio advokato D. Ruiz-Jarabo Colomer išvada byloje *Terhoeve* (C-18/95 EU:C:1998:177, 73 punktas).

********** Sprendimas *Terhoeve* (C-18/95, EU:C:1999:22, 57 punktas ir jame nurodyta teismo praktika).

72. Dėl pirmiau išvardytų priežasčių siūlau Teisingumo Teismui į antrąjį prejudicinį klausimą atsakyti taip: taikydamos nacionalinės teisės aktus ir remdamosi valstybių narių proceso autonomijos principu, kompetentingos nacionalinės institucijos turi nustatyti būdus, kaip jos galėtų būti įgalintos pareiškėjui pagrindinėje byloje suteikti teises į pensijų išmokas, palygintinas su teisėmis, kurias jis būtų gavęs už darbo atsakovei laikotarpį, jeigu būtų nusprendęs įsidarbinti viešajame sektoriuje kitur Vokietijoje.

73. Galiausiai, *post scriptum* derėtų pažymėti, jog šioje išvadoje atlikta analizė susijusi tik su darbuotojo „teise išeiti“ iš darbo rinkos valstybėje narėje, kaip numatyta SESV 45 straipsnyje. Kaip minėjau pirmiau, Reglamentas Nr. 883/2004 šioje byloje netaikytinas. Todėl čia padarytos išvados nedaro jokio poveikio individualioms teisėms arba valstybių narių pareigoms pagal tą reglamentą.

V – **Išvada**

74. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta pirmiau, Teisingumo Teismui siūlau į *Verwaltungsgericht Düsseldorf* (Diuseldorfo administracinis teismas) pateiktus prejudicinius klausimus atsakyti taip:

1. SESV 45 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad pagal jį draudžiami nacionalinės teisės aktai, dėl kurių labai sumažėja darbuotojo, kaip antai pareiškėjo pagrindinėje byloje, teisės į pensijų išmokas dėl jo sprendimo įsidarbinti kitoje valstybėje narėje.

2. Taikydamos nacionalinės teisės aktus ir remdamosi valstybių narių proceso autonomijos principu, kompetentingos nacionalinės institucijos turi nustatyti būdus, kaip jos galėtų būti įgalintos ieškovui pagrindinėje byloje suteikti teises į pensijų išmokas, palygintinas su teisėmis, kurias jis būtų gavęs už darbo atsakovei laikotarpį, jeigu būtų nusprendęs įsidarbinti viešajame sektoriuje kitur Vokietijoje.